

њици. Кад се с овим проматрањима доведе у везу појава коју сам приказао у „Прегледу геогр. литературе Балканског Полуострва (V стр. 72) види се да Чепелица и Требишњица не добивају воду из исте „карсне издани“ (у смислу Д-ра Грунда). Питање о поријеклу воде у карсним ријекама и о њиховим подземним токовима моћи ће се рјешити поред осталих и методом испитивања утицаја локалних киша на водена стања у појединим ријекама.

Ј. ДЕДИЈЕР.

ТУРИСТИКА

ПЕЊАЊЕ НА ШАР ПЛАНИНУ

У западном делу Старе Србије уздиже се горостасно било Шар Планине. Њен најсевернији врх Љуботен надвисује крајње југоисточне границе Краљевине Србије и представља најлепши објекат на југозападном хоризонту тих крајева Србије. У колико се путник примиче Скопљу, у толико се Љуботен све више помаља и његова исполинска купа посматраоцу у Скопљу стално скреће погледе. На помолу у тетовску котлину, путнику се указује целокупно дугачко и вијугаво било Шар Планине, по коме се уздижу многобројни врхови, неки, изгледа, виши и од Љуботена (Језерце, Чаушица са врхом Лера, Џинибег).

Свакако је Шар Планина и најлепша и најомиљенија од свих српских планина, о чему је народ довољно дао израза у својим песмама. Она је од интереса колико за научног путника, толико и за туристу и уопште љубитеља планине и живота на њој.

Због велике дужине и пространства пењање на Шар Планину може бити са различитих страна према томе, који се део жели да види и какав је циљ путника.

Са југоисточне стране из тетовске котлине и тетовског Подгора може се на Шар Планину ићи у неколико праваца: долином Тетовске Бистрице, Боговинске Реке, Теарачке Бистрице, Добрешке и Ливадичке (Вратничке) Реке.

Из Тетова уз долину Тетовске Бистрице путем за Призрен може се избити на централни део Шар Планине, где су: превој Шар, најважнији од свих на Шари, Шелице, Кобилица и Кар Никола. То је најлакши, најподеснији и најсигурнији пут шарски. Туда се може доћи на коњу, преноћиште је у арн. с. Вешалу, где постоји и стража турска („каракол“). Одатле се могу правити туре и за Бабаасаницу, па и за Џинибег уз Тетовску Бистрицу, ма да се за Џинибег може ићи и долином Боговинске Реке (преко Новог Села); преноћиште је набачији под Џинибегом. Од Тетова за Пашину и Бабин Гроб пут скреће од призренског пута ка арн. с. Шипковици и даље води преко Карабаира (преноћиште на бачији код Карабаира). Из Тетова директно за Кобилицу пут води левом страном долине Тетовске Бистрице преко с. Вејца (преноћиште на бачији под Кобилицом).

Путем уз долину Теарачке Бистрице (са преноћиштем на бачији с десне стране реке) могу се правити туре по Бистрици и Чаушици; путовање је тула скопчано са великим тешкоћама нарочито по Чаушици, чији је гребен местимце једва приступачан.

До Језерца и једног дела Пирибега пут води долином Добрешке Реке, а туда се лако може доћи и од Љуботена билом Шаре преко Демир Капије и Пирибега; преноћиште је на бачији с леве стране Добрешке Реке.¹

На Љуботен из Тетовскога Подгора најбоље је поћи из српскога с. Рогачева. Од Рогачева преко Градишта, Корита и љуботенском косом с леве стране Ливадичке Реке стиже се на Љуботен за 7 сах. пешице. Преноћиште може бити или на бачији с леве стране Ливадичке Реке (Ћемала из Јажинца) или с десне стране (бачија Садика и хаџи Османа из Тетова).

Све те туре на Шар Планину, изузев ону уз долину Боговинске Реке, полазе из српских насеља, те је то од неоцењене користи за туристу из наших крајева.

Са североисточне стране из Качаничке Клисуре на Љуботен се може поћи у два правца: од Елесхана и Качаника. Од Елесхана пут најпре води долином Лепенца с леве стране, па онда долином Пустенице, чије је извориште под Љуботеном. Пут води кроз арнаутска насеља (Пустеник, Котлина, Глобочица и Јажинце) и није за препоруку. Нама су пењање на Љуботен у томе правцу уз Пустеницу, осујетили Арнаути села Глобочице, те смо за то скренули у село Робачево и одатле се упутили на Љуботен.

Пут од Качаника за Љуботен води такође преко арнаутских насеља и њиме су се на Љуботен пели први српски научни путници.

Путеви за Шар Планину са северозападне стране полазе из појединих шарских жупа: Сиринића, Сречке, Опоља, Горе и Љуме. И с те стране свуда има бачија, које су неопходне за екскурзирање по алпијском региону Шаре нарочите због преноћишта и хране.² Сиринић је у том погледу најподеснији за северозападну страну Шаре од Љуботена до Чаушице и Бистрице, нарочито за то, што су туда и бачије српске. Сречка је тако исто важна, јер је становништво највећим делом српско (изузев нешто потурица), а и Гора ће бити приступачнија, јер су Горани релативно скорије потурице и кроз Гору се може српским језиком свуда проћи; уз то су као печалбари питомији. Из тих се шарских жупа најбоље може да екскурзира по северозападном делу Шаре од Бистрице до Џинибеге. Љума због несигурности за путнике за сада још не може послужити као полазна област за екскурзирање по северозападном делу Шаре од Џинибеге ка Враци, Зенделбеговој Планини и прелазу ка Корабу. Због тога је тај део Шаре непознат.

Билом Шаре може се ићи од Љуботена па до краја према Ј. Ради преноћишта потребно је силазити до бачија с једне или друге стране Шаре.³ За то је потребно на 15 дана хода.

Р. Т. Н.

¹ Кад је на бачији харем, као што је случај био на овој (8.-VII-1911), преноћиште је под ведрим небом, до бачије се не може ни близу доћи. Бачије су у алпијскоме региону махом од 1750—1850 м., те треба имати на уму, да ноћу (и у Јулу) дувају хладни шарски ветрови, врло често праћени кишом.

² У том погледу је Шар Планина веома подесна за екскурзирање, нарочито ако је мање учесника на путу. Храна на бачији је готово искључиво јогурт и качамак.

³ Наши пратиоци из тетовске области нису смели нигде на преноћиште да сиђу на северозападну страну Шаре, и ако смо ми били вољни да сиђемо где у Сиринић. Нису се осећали сигурним с те стране Шаре. За то је за северозападну страну Шаре потребно имати пратњу од Призрена и шарских области с те стране.

ПЕЊАЊЕ НА КОРАБ

Величанствен је изглед Кораба, када се са даљине посматра, нарочито са појединих врхова Шар Планине, са Џинибеге или Бабаасанице. И колико су примамљиви издалека беличасти, многобројни снежаници, толико је суморнији Кораб из близа. То је пуста арамијска планина. Нема по њој живота, нема сточарења, и ако има свих погодаба за то; нигде стада, нигде бачије, које су драгоцене за планинска преноћишта; свуда трагови арамијских бусија и плена њихова. Једино на западној страни има местимице бачија Арнаута Љумљана и Дибралија, али је све под оружјем и на опрези.

За то је Кораб неприступан и непознат.

Из Гостивара воде за Кораб два пута. Један иде преко Мавровскога Поља, па кањонском долином Радике и њене притоке Танушањске Реке, до подножја Корабова где су насеља *Танушање* и *Њивишта*. Од тих насеља ка централном, највишем делу Кораба пут води долином изворног крака Танушањске Реке, која је између Танушања и Њивишта, а у правцу цирка Ујткарара, одакле се може лако прећи на западну страну Кораба ка Грами преко превоја близу виса Лакете Џипет, а у залеђу Ујткарара. Од тог превоја постоји путања гребеном Кораба до Малог Кораба, одакле је даље гребен неприступан. Други пут за Кораб иде од Гостивара преко насеља Дуфа, Кракорнице, Бродеса (арн. Вау) и Штировице, па онда гребеном ка централном делу Кораба. У оба правца има местимице православних Арнаута, што је од велике користи за путника из наших крајева. Од Гостивара до Кораба пут траје два или три дана (са преноћиштем у Маврову и Њивиштима или Танушању). Повратак са западне стране Кораба у правцу превоја Прходе—Пројфел, долина Жужњанске Реке и Радике до Маврова траје 1 дан.

Пењање на највиши врх Кораба, Големи Кораб, није могућно са источне стране, нити са јужне. Са северне стране још нису чињени покушаји; овде је изнесен покушај пењања са западне стране. Пошли смо из кречњачкога цирка у Прходу, где смо по преко прешли великом тешкоћом сва она точила и снежанике под одсецима Големога Кораба. За тим смо се упутили ка највишем врху гребенастом косом с десне стране цирка. Попели смо се до 2590 м. и даље није било могућно доћи до врха; остало је 180—200 м. Туда су све сами одсеци и пењање је веома мучно. Са источног подножја Кораба, из Њивишта, пошли смо у 5 сах. у јутру, а под Гол. Корабом смо били у 4 сахата по подне.

Изгледа да се на шиљасти Големи Кораб до сада није нико попео. Блиски Арнаути Љумљани и Дибралије говораху, како су остарили, а нису се попели на Големи Кораб; сваки који је успео, да се нешто више ка врху попне, постављао је нарочити камен, да се зна докле се попео.

Са Големог Кораба види се Олимп и Солун (по казивању), а са осталих делова била Корабова према З. види се Црни Дрим и сва његова пространа долина, с леве стране Дрима лепо се види сва планинска област, од које је даље на З. Мат и на С. З. Мирдита.

Р. Т. Н.

ПЕЊАЊЕ НА МАГЛИЋ

Пењање на Маглић најзгодније је са сјеверне стране, с висоравни Улобића. На Улобић се долази од Гацка долином Сутјеске, Суве и Перућнице, од